

УДК 821.163.41.09-14-93 Јовановић-Змај Ј.

821.163.41.09-14-93 Вучо А.

Преїледни рад

Примљен 17/7/2024

Прихваћен 30/9/2024

doi:10.5937/metpra27-52260

Ана И. Бисерко¹
Независни истраживач

ПОРТРЕТИ ДЕЦЕ У ПОЕЗИЈИ ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА ЗМАЈА И ПОЕМАМА АЛЕКСАНДРА ВУЧА²

Сажетак: Друштвене и политичке прилике одувек су утицале на књижевно стваралаштво, што се одразило и на поезију изузетно значајних песника у развоју српске књижевности за децу и младе, Јована Јовановића Змаја и Александра Вуча. У овом раду промислићемо о томе како је детињство сликано кроз Змајеву, а како кроз Вучову поезију. Направићемо паралелу између прве и друге етапе у развоју српске књижевности за децу и младе кроз сагледавање односа одраслих и деце (ауторитета и слободе), приказ школе и друштвене стварности, те сходно томе услова у којима деца одрастају. Док је Змајево дете презаштићено родитељским окриљем, Вучово дете бунтовно је, способно да о себи само брине и пронађе алтернативна решења проблема са којима се суочава. Приказећемо на који начин Вучо гради критички однос према капиталистичком државном уређењу посредством карактеризације својих јунака кроз сагледавање њихових свакодневних згода и незгода, маштања и тежњи. Размотрићемо каквим је вредностима децу учио Змај, а каквим Вучо, те шта је све имало утицаја на такву поетику.

Кључне речи: карактери деце, систем покуде и похвале, авангардна стилска формација, дете и капитализам, слобода (бунт)

1 ana.biserko@gmail.com <https://orcid.org/0009-0003-4523-648X>, рођена 1999.

2 Рад представља делимично модификован део мастер рада *Портрети деце у поезији Јована Јовановића Змаја и поемама Александра Вуча*, одбрањен 30. 8. 2023. године на Универзитету у Београду, Факултету за образовање учитеља и васпитача, под менторством проф. др Јелене Панић Мараш.

УВОД

Према Пијановићу (Пијановић, 2014, стр. 15), три су кључна имена у историји српске књижевности за децу и младе – Јован Јовановић Змај, Александар Вучо и Душан Радовић. Сваки од њих посматрао је дете, као и однос деце и одраслих, на себи својствен начин, те самим тим и градио специфичну интеракцију са младим читаоцима кроз књижевна дела преносећи експлицитне, односно, имплицитне поуке или пружајући деци могућност да досегну границе слободе и дотакну своју „звезду плаву”. Приметно је да песници сопствене перцепције света, личне друштвене и политичке ставове, систем вредности и визију о детету, какво они сматрају да треба да буде, уткају у књижевна дела посредством типских јунака у којима читаоци врло често проналазе себе, себи блиске особе или од којих уче какви би требало да буду кроз систем похвале или покуде.

У овом раду бавићемо се сликом детета у поезији Јована Јовановића Змаја и поеми Александра Вуча, те тако сазнати на који су начин ови песници посматрали дете, како су га представили и какву му улогу дали уколико направимо паралелу са светом одраслих, ауторитетом и системом правила и ограничења која диктирају друштвено прихватљиве облике понашања.

КАРАКТЕРИ ДЕЦЕ У ПОЕЗИЈИ ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА ЗМАЈА

Песнички опус Јована Јовановића Змаја прилично је разноврстан и широк. О чему год певао, био је благонаклон према деци, а стихови су одисали истанчаном емоцијом. Усмерићемо се на посматрање и анализу Змајеве поезије карактера, доводећи корективе у везу са стубовима друштва, те ћемо исте поредити са аспекта Вучове перцепције.

Интересантно је приметити узрочно-последичну везу између пола детета и особине која му се приписује. Како уочава Огњановић, дечаци су у Змајевим стиховима претежно изложени грдњи, критици и укуру, сразмерно степену испољавања негативних карактерних особина (Огњановић, 1997, стр. 48). Насупрот томе, девојчице су углавном сликане као вредне, послушне, уредне, савесне. Овакав начин посматрања могао би се објаснити кроз друштвену призму. Наиме, девојчице су се васпитавале за улогу мајки, супруга, домаћица, те су им сразмерно томе и приписиване особине које представљају идеале датих функција. Дечаци су васпитавани у духу стасавања за носиоце „главе” породице, те није било места страху, размажености и лењости. Змај је своје песме и прилагођавао наведеном моделу, те развио своје методе како да превенира негативне карактерне особине, а глорификује позитивне.

Прва песма за децу коју је песник објавио, а то је „Гаша”, својим почетком доноси реторичко питање: „Гашо, Гашо, тужан Гашо / Шта ће с тобом бити?” (Јовановић Змај, 3, стр. 231)³, чија је функција усмеравање пажње читаоца и њихово подстицање на размишљање о општој

3 Након што наведемо стихове, у заградама, поред аутора песме, уносимо број књиге у којој је песма садржана и број стране. Том логиком се водимо јер користимо одређене бројеве књига које припадају *Сабраним делима Јована Јовановића Змаја*, чији је приређивач Јаша Продановић.

егзистенцији. Такав почетак буди радозналост која је мотивисана промишљањем о томе ко је јунак Гаша и због чега је песник забринут за његову будућност. Наставак приказује различита занимања којима је дечак желео да се бави, али би убрзо одустао, схвативши да су сувише тешка за њега. Комичан ефекат постиже се истицањем разлога због којих би одустајао од занимања. Песник не дозвољава да лењост остане непримећена. То је уочио и Огњановић, рекавши да његов однос према дечацима, попут Лењог Гаше и Пура Моце, личи на однос јавног тужиоца према окривљеном (Ognjanović, 1997, str. 48). Последња строфа излаже Гашу подсмеху и поентира до сада речено. Лењост је и могла да пролази у младости, када је био у пуној снази. Међутим, ништа не траје вечно, те кад-тад наши поступци долазе на наплату. Тако је било и Лењом Гаши у старости: „Сад гладује и јауче, / Плаче, виче, хуче / „О младости, лепо доба, / Лудо ли ти прође, / Куку, леле, тужан Гашо, / До чега ли дође!“ (Jovanović Zmaj, 3, str. 232). Песник куди лењост и указује на то како пролазе деца која одбијају да уче.

Лењост дечака Гаше није једина привукла пажњу песниковог будног ока, те се њему убрзо придружује и Пура-Моца, јединствени отпадник од вредносног система. На самом почетку песме „Пура-Моца“: „Ево, децо, то је онај Пура-Моца / Што је већем трипут бежао од оца!“ (Jovanović Zmaj, 5, str. 151), истоимени јунак бива етикетан. Сликвито можемо пред собом замислити песника који се налази у друштву деце и упира прстом у враголастог дечака. Читаоци могу осетити благу непријатност саосећајући са дечаком постављеним у дату ситуацију. Наставак строфе доноси више информација о дечаку који је привукао нашу пажњу: „Лоластије лоле нема испод неба: / Појео је више батине нег хлеба.“ (Isto). Извођење описног придева од именице „лола“, те његова додатна компарација, појачавају утисак јединствености дечака, као и мноштво синонима, односно, значења која се могу произвести из наведене именице. Узимајући у обзир да је хлеб основна намирница коју конзумирамо у свакодневној исхрани, јасно нам је да ни батине нису изостајале у оквирима Пура-Моцине свакодневице. Његов боравак у школи сводио се на спавање или деструктивно понашање – уништавање школских клупа, хватање мува, те њихово мучење, гађање и цепање уџбеника. Пура-Моца није нарочито волео школу, а ништа већу привлачност није осећао ни према недељним литургијама: „(...) недељом је бежао од божија храма, / у порти се тукао са алвацијама.“ Повезаност између цркве и школе огледа се у томе што су Пура-Моци и једна и друга споља наметнуте, те боравак у обе установе изједначава са досадом, што је у очима детета оправдан повод за несташлуке. Како то обично бива, несташлуци имају своје последице. Учитељ је батинама покушавао да утиче на дечаково понашање, а како оне нису донеле побољшање, избацио га је из школе и послао на занат: „Тад учитељ рече: ‘Ено, синко, врата / кад за школу ниси, учи бар заната!’“ (Jovanović Zmaj, 5, str. 151). Радикић је приметио да се у овој песми однос школе и заната даје у знаку дистинкције. Па тако, занат представља казну, а шегрти сликовит пример невоспитаности (Radikić, 2003, str. 121). Требало би нагласити да нису у свим Змајевим песмама шегрти приказани на поменути начин, напротив, бројне су песме у којима се наглашава њихова марљивост и ангажованост. Интересантно је промислити о томе да ли су батине ваљано васпитно средство, те ћемо се позвати и на психологију. Активности које обављамо у свакодневном животу у великој мери

зависе од наше мотивације. Мотивација може бити спољашња и унутрашња (Рајевић, Fehratović, 2019, стр. 169). Спољашња мотивација подразумева извршавање одређене активности у циљу избегавања казне или добијања награде. Насупрот томе, унутрашња мотивација подразумева жељу за постизањем успеха, која произлази из свести да је тај успех добар за наш развој, те нам је он сам по себи награда. Можемо закључити да се батинама не може утицати на промену перцепције деце јер они не разумеју због чега је одређена активност деструктивна, већ је избегавају како би избегли непријатност. Самим тим, разговор је једино адекватно васпитно средство и приступ који у очима ученика ствара слику о томе да имају подршку и разумевање, те да верујемо у могућности њиховог побољшања. У оквиру четврте строфе уткана је народна изрека: „Занат је златан,” те песник иронично додаје „оном ком је мио”, указујући на Пура-Моцину лењост и недостатак жеље да се посвети умном или физичком раду. Ни на једном послу није се задржао дуже од пет недеља. Колико је год бежао од посла, толико је журио да направи неки несташлук: „На посао се дури, а на зло се жури,” (Jovanović Zmaj, 5, стр. 151). Имајући у виду да није био од оних који беспоговорно слушају, мајстори нису имали разумевања за његов карактер, те су и они батинама покушавали да га преваспитају, али без успеха – убрзо би га отерали са посла надајући се да га више неће видети. У овом моменту, можемо осетити благу прекретницу у тону песме. Стихови су нас до сада упознавали са Пура-Моциним односом према школи, цркви, послу и друштву, а у наставку имамо прилику да сагледамо какав је живот када се окрену леђа друштвеним вредностима. Уочавамо једног младића на друштвеној маргини. Пародирано је једино занимање у којем је истрајао – лола од заната. Постао је младић који скита, коцка се, проводи време у лошем друштву. Оцу и мајци је врло болно да гледају сина на погрешном путу, те да хране нерадника, пробисвета: „Скита се и луња, пролазе му дани – / жалосна му мајка што дембела храни” (Isto). Приметно је да савети више не помажу, чиме нам је сутерисано да са таквог пута повратка нема. То је младић који псује, лаже, те је лирски субјект с правом забринут за наредне кораке које би могао предузети: „Ох, сачувај боже, чисто не смем касти, / потраје ли тако, тај ће још и красти...” (Isto). Последња строфа нам открива да је портрет Пура-Моце визуализација једног деде, који себе назива добрим, а своју доброту правда тиме што је за добробит деце приказао како изгледа, а затим и како пролази, дете, односно, младић који се ода пороцима. Експлицитно наглашава деци да се таквих клоне, чиме етикетира и друштвено изолује децу која Пура-Моци сличе. Уколико промислимо, уочићемо да је суноврат почео од дечаковог односа према оцу и школи. Такво запажање не би требало да нас чуди ако узмемо у обзир друштвене околности. У школи је владала чврста дисциплина и њена вредност и важност била је неоспорна. О томе је писао и Данојлић, размишљајући о Змајевом односу према вредносном систему: „Стога он осуђује Пура-Моцу (...) као побуњеника против самих стубова на којима друштво стоји: породице, цркве, школе, радне дисциплине.” (Danojlić, 1976, стр. 78). Песма „Пура-Моца” подстакла је многе теоретичаре и проучаваоце књижевности на размишљање. Влада Стојиљковић нас наводи да се запитамо шта је Пура-Моцу навело да бежи од куће, те истакао да би и он бежао од оца да је јео више батина него хлеба (Stojiljković, 1980, стр. 262). У одбрани нас је подсетио да смо сви ми током одрастања

правили несташлуке, лагали, преписивали на часу, долазили кући са чворугама. Морамо се сложити са овим становиштем. Несташлуци су саставни део детињства и готово да нема детета које се може похвалити тиме да никада није било изложено грдњи или критици. Па ипак, било би комично рећи да су нас ти несташлуци навели на погрешан пут. Слажемо се да песник према Пура-Моци и деци која му сличе није имао милости, али је покудом исказаном кроз иронију и експлицитном поуком имао намеру да испуни функцију коректива. Некима од нас је тешко да разумемо песников приступ јер морамо признати да су нам несташна деца необично симпатична. Интересантно је приметити да је Данојлић промишљао о томе да ли је нешто од таквих симпатија било и у самом песнику, те да је можда и њему срце заиграло док је описивао најлоластијег лолу (Danojlić, 1976, str. 79).

Змај није учовао искључиво непожељне облике понашања. У песми „Глете шта бива од доброг детета”, главна јунакиња је девојчица Анђуша. Песма је логички подељена на две целине – Анђуша као млада девојка, девојчурак, и Анђуша као одрасла жена, мајка. У својој раној младости, приказана је као уредна, изузетно вредна и добра девојчица којом се њена околина може хвалити и поносити. Досада није налазила место у њеном дневном распореду, пажљиво је планирала и организовала обавезе. Устајала је рано, доносила воду, чешљала се и умивала, цепала мајци дрва, извршавала школске обавезе. Када добије задужења, одмах прионе на посао: „Па куд мајка мигне оком, / Там’ потрчи Анђа скоком” (Jovanović Zmaj, 6, str. 44). Мајчина је намера да девојчицу припреми за улогу домаћице, те она шије, пере, чисти. Анђушин однос према мајци суштински је различит од Пура-Моциног односа према породици. Други сегмент који је важно сагледати је девојичин однос према школи. Није бежала од школе, штавише, рекло би се да је радо приступала школским обавезама: „И у школу стигне прва. / Лепо пише, лепо чита, / Ко шта не зна, њу запита, / Она сваком радо каже, – / Са свих страна Анђу траже.” (Isto). Племенита девојчица вршњаке је поштовала и помагала им. Насмејана је и ведре. Интересантно је приметити још једну слику коју је песник опазио, а то је однос према традицији и отаџбини: „А кад српску песму пева, / У оку јој огањ сева.” Јасно нам је да је овакав приступ српским обичајима и традицији песнику необично драг, што је истакао и Огњановић, рекавши да Змајева поезија носи и национално родољубиво обележје, те Змај упућује малишане да воле своју земљу и свој народ. Такве тенденције објашњава тиме што је Змај живео у време када се на сваком кораку исказивало патриотско осећање (Ognjanović, 1997, str. 51). Узевши изнето у обзир, Змај је у том огњу видео продужење српске врсте и очување традиције. У првом делу песме, учили смо семе (девојчицу) које се заливало и неговало, док се у наставку песме упознајемо са оним што је изникло из тог семена. Анђа је постала жена и мајка, а племенитост и доброту задржала је: „Стрина-Анђом сви је зову, / Јер свакоме добра чини; / Сад је Анђа анђо прави / Целој својој околини. / Ко је брижан, њој се јави, / А она га опорави. / Јадни, гладни стрину траже, / Она теши и помаже.” (Jovanović Zmaj, 6, str. 44). Приметан је емпатичан однос према другима, осетљивост на људску патњу и муку. Анђа попут правог анђела свије своја крила и одагна негативне мисли речима утехе. Рекло би се да је песник добро приметио ватрени огањ у погледу патриотских осећања Анђуше: „И душу би своју дала / За свој мили српски род. / Право вели пословица: / ‘Какво семе, такав плод’” (Isto).

Постоје изоловани примери Змајевих песама у којима девојчице испољавају негативне особине. У песми „Срда”, јунакиња Евица из позиције првог лица говори о томе како изгледа када се наљути: „Ја се често намрштим / И станем за врата, / Пак се срдим и срдим / По два, по три сата.” (Јовановић Змај, 5, стр. 305). Симпатично је њено невино признање да ни сама није сигурна због чега се срди, те не уме да одговори на питање које јој упућују отац, мајка и тетка. Много јој је труда потребно да се орасположи, али у моменту када до тога дође, запита саму себе: „Што си била луда?”. Јасно нам је да срдитост није пожељна особина, али Евица није изложена песниковој критици. Песник разуме дечју природу, а његовом благом погледу додатно доприноси чињеница да је сама себи коректив. Необична је перспектива у којој деца сама уочавају неоправданост сопствених поступака, признају их, те се запитају због чега су поступили на одређени начин. Имплицитна поука која је уткана у садржину ове песме јесте важност признавања сопствених грешака. Не можемо увек поступати исправно, али је врло важно да о својим поступцима размислимо и поставимо себи питање које је поставила Евица. Поред наведеног, можемо размислити о томе да ли је критика изостала, а разумност преовладала на крају песме само због тога што је у питању девојчица. Очекује се од девојчица да буду разборите, што је Евица постигла на крају песме. Ипак, није неуобичајено да се запитамо да ли би срдитост Пура-Моцу или Лењог Гашу одвела на погрешан пут.

Однос ауторитета и слободe

У песми „Материна маза” (Јовановић Змај, 5, стр. 10), главни јунак је дечак Лаза који одмах на почетку песме бива изложен читалачкој пажњи и радозналости. Песма има приповедни тон. Сазнајемо да у селу постоји дете кога не зову по имену – Лаза, већ, испоставиће се, по карактерној особини – Материна маза. Како би надимак био оправдан, у наставку нам се пружају бројни примери који указују на поступке од значаја приликом његовог именовања. Наиме, уколико му се не устаје из кревета, он врло лако пронађе разлог због којег би требало да у њему остане уз јасан покушај да изазове сажаљење и бригу одраслих: „Кад сва деца устану, / Он и онда спава, / Кад му кажу: Устани! / Њега ‘боли г’ава” (Јовановић Змај, 5, стр. 10). На крају строфе, цитирају се Лазине речи, те уочавамо да тепа. То нам довољно говори о дечаковој размажености. Приметна је несамосталност детета: „Кад устане, не уме / Да се сам обуче, / Не сме да се умије, / Иште воде вруће.” (Isto). Лазини поступци проткани су хумором, необично су занимљиве реакције: „Кад га жуљи ципела, / Он ципелу туче, / Тад га рука заболи, / Па онда јауче.” (Isto). Такав поступак сведочи дечјем схватању да су све ствари око њих живе. У овом случају, дете изједначава ципелу са човеком, те има потребу да је „казни” због тога што га је повредила. Лаза је вечито незадовољан и шта му год други понудили или пружили, тражиће супротно: „Кад му даду јабуку, / он би хтео шљива, / кад му пруже погачу, / онда би кољива.” (Isto). Поред посебних прохтева и тепања, симулирањем различитих болести покушава да усмери пажњу на себе, те га врло често нешто боли – „тиба”, „ц’ева”, рука, „г’ава”. На критику реагује плакањем, ваљањем, недоличним понашањем. У последњој строфи, хумор полако прераста у сарказам. Наглашава се колико је његов надимак подругљив и сраман: „Па зато га не зову / По имену:

Лаза, / Већем јадно, жалосно: / материна маза!” (Isto, str. 11). Песник попут огледала приказује деци како изгледају у очима своје околине уколико поступају и понашају се попут Лазе. Рекло би се да песник добро разуме да ће их тиме више пецнути и посрамити, него у случају када би им директно казао да не буду размажени. Важно је сагледати ову песму из перспективе односа одраслих и деце. Размаженост врло често произлази из претераног „мажења” детета. Сваки родитељ воли своје дете и над њим бди, што је рационално, док не оде у другу крајност. Наиме, Лаза је типичан пример презаштићеног детета, детета „у златном кругу”. Такво дете несвесно је друштвене стварности, те би врло тешко поднело критике и животне недаће, навикнуто на топлину и заштиту. Не бисмо могли сасвим тврдити да је Лаза спреман и о себи да брине, а камоли да сноси одговорности и прихвата поразе. Можда на први поглед изгледа да је Лази све допуштено, али уколико продремо у дубље слојеве ове песме, учиниће нам се да то није слобода јер слобода подразумева нашу способност да се сналазимо у различитим животним ситуацијама, стојички прихватамо поразе и радујемо се победама, правимо грешке и сносимо одговорност за њих.

ПОЕТИЧКЕ ИДЕЈЕ АЛЕКСАНДРА ВУЧА

Вучов отац био је трговац, поседовао је одређени капитал и имао своје особље, према којем је био строг. Врло је важно приметити да је Вучо пропагирао друштвену једнакост, гнушао се сваког ниподаштавања радника, иако је и сам пореклом припадао класи имућних. Својим опредељењима показао је да би пре изабрао слободу но сва богатства света. Историја нам је донекле и показала тај парадокс, те врло често бунт исказује младост која је и сама пореклом „владајућа” класа. Вучо се окренуо свету детињства, те је дете постало прототип онога што сваки човек треба да буде. Друштвену стварност у политичком, економском и социјалном смислу приказао је реалистички, док је деци дао улогу ослободилаца таквих стега. Вучова деца нису поштеђена испијања „чаша жучи”, већ су, како би се песнички изразио Милан Ракић, спознали живот и невоље праве. Долап је симбол људског страдања, а капиталистичко друштво за Вуча је робовласништво, експлоатисање уз одсуство било каквих хуманистичких вредности. Можемо нагласити да је својом поемом отворено приказао живот запостављеног детета које ради, без обзира на то што је још увек дете, а врло често оскудева и у задовољавању базичних људских потреба. Како је у Змајевој поезији наглашено да лоше пролазе деца која запостављају школске обавезе, тако су овде наведена становишта негирана, те је сутерисано да труд и рад нису увек повезани са благостањем нити „карта” за добар живот.

Ликови деце кроз друштвену стварност у љоеми Подвизи дружине „Пет петлића”

Поема *Подвизи дружине „Пет петлића”* почиње реалистичким описом места на којем се радња одвија. Простор између две крајности – бакалнице, чији слатки излог мами погледе и чежњу сваког детета, и девојачког института, мистичног простора који у деци буди језу – по-

везан је градском улицом, кривудавом попут реке. Стара кућа института одише духом прошлог времена, спартанске дисциплине и некадашњег живота који је постојао у свакој од штићеница, док нису постале његов део. Чини се да време у њему не протиче, док је од „од мирисне бакалнице”, па до „дућана и кафана” темпо живота убрзан под утицајем урбанизације, те је тај простор симбол новог времена обузетог капиталистичким уређењем. У животу се често каже да новац, иако олакшава свакодневни живот, није мерило среће, већ да „срећу чине мале ствари”, што доказују ови симпатични дечаци својом игром која одише слободом, радошћу и другарством. У близини института, иза старог плота, окупља се чувена дружина „Пет петлића”. Није случајно што је песник својој дружини дао такав назив. У хералдици петао представља симбол храбрости и спремности за борбу без обзира на последице (Dikić, 2011), а своју ће одважност ово друштво и доказати.

Вучо је врло живописно представио дечачку дружину, те нас сваки од њих подсећа на „супер хероја” својом сведеношћу на доминантну особину. Крака је „у стању кад затреба да прескочи сваки зид”, а и вид му је изузетно добар: „А кад жмирне левим оком, кроз најцрњу помрчину / Угледаће паучину / Тако има оштар вид.” (Vučo, 1981, str. 63– 64). Опис Кракиног живота сликовит је пример експлоатисања радне снаге и приказ суровости друштвеног уређења тридесетих година. Иако су били још деца, Петлићи су морали да раде, што говори о томе да ни деца нису поштеђена борбе за општу егзистенцију у оквиру таквог уређења. Наиме, Крака је шегрт код мајстора Лазара. Проучавајући мајсторову личност, јасно нам је да је он симбол капитализма, репрезентативан пример односа надређени–подређени у периоду између два рата. Парадокс уочавамо кроз истицање супротности између Лазара и Краке. Док Лазар „дрема цео дан”, Крака је врло вредан. Природно би било да Крака убира плодове свога рада, али је истина сасвим другачија, те се богати и управља капиталом мајстор Лазар, а Крака нема довољно новца ни за основне људске потребе, па на све то добија батине и грдње. У нама такав однос буди револт, те није случајно што се песник „поиграо” с народним изрекама и указао на њихов бесмисао кроз истицање супротности између поука које пласирају и реалних животних прилика. Обратимо пажњу на следеће стихове: „И док суви, глуви буквар по школама децу учи / Да је сваки занат златан” (Isto, str. 64). Буквар је „сув” због тога што децу учи теоријски, по принципу – вредном се труд исплати, а „глув” је јер не послушаје несклад између теорије и праксе. Мајстор Лазар даје пример Краки како су и други тешко живели, па је потребно много да се намучи како би пристojно живео, иако је, парадоксално, све време и улагао труд, те његова плата не би смела да буде израз добре воље надређеног: „Занат нико не научи / Док се добро не намучи... / Без алата ни заната / Шта ће теби, Крако, плата? / Кад је мого чак и Вапа / Без тих ствари да не цапа!?” (Vučo, 1981, str. 64). Вучо је овај исказ градио системом асоцијација који потпуно огољује реалност. Љуштановић је писао да је овде реч о Милану Вапу, који се из сиротиње, „без ципела и капута”, уздигао до власника фабрике хартије (Ljuštanović, 2009, str. 79).

Вечито гладни дечак, симболично назван Ждера Њоре, ни по коју цену не напушта друга у невољи. Њоре ради у фабрици трикотаже, али услови рада ни тамо нису ништа бољи: „У фабрици трикотаже, / Где машине целог дана плету вуну нит по нит, / Од малог Њора траже

/ Да, погрбљен, патос маже, / И да нема апетит...” (Vučo, 1981, str. 64). Машине су синоним за људе, много се и напорно ради, док су плате мизерне. Плата не задовољава ни основне потребе, те је мањи апетит неопходан. Према Масловљевој хијерархији животних потреба, потреба за храном спада у ред базичних потреба. Нижи нивои морају се задовољити пре него што се активирају потребе виших нивоа (Andonov, 2022). Не чуди што таква ситуација у њему буди љутњу, те често ноћу, гладан, сањари да постане „риба кит” и освети се газдама.

Лицемерје и суровост животне стварности косе се са унутрашњим вредностима и осећањима деце. У условима тешког рада, угрожавања интегритета личности, Јова се штити од ужаса друштвеног стања у периоду између два рата својом имагинацијом. Делује да је саградио свој унутрашњи свет, а стварност користи као простор „преживљавања”, док праве људске вредности не извојевају своју битку и преузму примат над злом. Све нас ово асоцира на драму Љубомира Симовића „Путујуће позориште Шопаловић” и чувеног глумца Филипа Трнавца који својим „древним мачем” живи своју глуму и тиме се штити од крви и ужаса у време окупације. Филип је реалне животне околности у којима се нашао замислио као улогу коју треба да дочара и тиме се заштитио од унутрашњих ломова. Јова се не плаши мрака из два могућа разлога. Први лежи у чињеници да се школује, чита и вероватно је свестан да чудесна бића постоје само у машти, а та идеја садржана је и у Змајевој „Песми о Максиму”. Други разлог подразумева свест о томе да су и вампири мање страшни од људи које карактерише недостатак емпатије. Јова је сачувао емоционалност у мору отуђености и својим идеалима представља идеал друштва, какво оно треба да буде.

Вучови дечаци повезани су условима живота у којем живе, припадају класи „сиромашних”. Они су незадовољни, побуњени, љути на живот, који се око њих одвија, и парадоксалне поступке одраслих. Дечаци се разликују по особинама које поседују, а разлике их чине кохерентном групом у којој сваки од њих има одређено задужење дато по доминантној особини. Супротно дечацима живо развијених особености, описане су девојчице из девојачког института. Горак укус оставља опис који приказује „укалупљене” девојчице које се ни по чему не разликују међу собом, осим по физичким карактеристикама: „Сва су лица / Девојчица, / Ко посута брашном – бела. Затим редом, / Све под кредом, / По висини као лонце, / Стара сестра Калавестра / Једну поред друге ређа: црне, смеђе, плаве главе, / Једну поред друге тиска, / Све под конце, (...)” (Vučo, 1981, str. 68). Лица девојчица бела су јер је живот из њих испијен, ван контроле сестара не могу да развијају своја интересовања. Институт је описан као простор страве, објекат из најгорих ноћних мора. У њему „зидови одјекују ко пећина нека пуста” (Isto, str. 68), нема радости нити деце граје, што би се очекивало од простора који настанују деца. Строгу, спартанску дисциплину одржава махом стара сестра Калавестра уз помоћ слуге Гуге, при чему обоје делују као представници мрачних сила. Калавестра делује као да се „гуши”, те се чини да однос према деци произлази из личног животног незадовољства. Једина девојчица која се својим особеностима издваја из мора истих, јесте девојчица Мира: „Сваког дана после подне, у несносном овом миру, / Као дирка на клавиру, / За који већ давно нико није сео да засвира, / Поред својих другарица, / Ћути лепа девојчица, / Враголаста, мала Мира.” (Isto, str. 69). Од других девојчица разликује се потребом и покушајем да се спасе.

Насупрот неслободи девојчица поставља се слобода дечачке дружине. Током играња иза плота користили су импровизоване играчке, што је одлика социјалног статуса, али и скромности: „По њему се чвор од крпа боље него фудбал пика, / Истргнуто дно од канте даље него дискос баца / По њему се трчи, цупка, котрља и бесно чика.” (Vučo, 1981, str. 70). Нису им потребне скупе играчке да би њихова игра била реалистична и радосна. О класном статусу говори и тренутак када је Њоре донео скривену лопту, те су погађали о чему је реч, помисливши на птицу, јаје и поморанцу, само не на лопту. Птица је повезана са игром, али и делима ових дечака јер је њен лет асоцијација на слободу, неспутаност снова и маште.

Од тренутка када је Буља пренео дружини јауке девојчице Мире, они су осетили људску потребу да јој помогну и спасу је ропства: „И ко праве кукавице, редом бисмо хуље били / Кад је не би брже-боље пошто-пото избавили.” (Vučo, 1981, str. 76). У условима друштвене отуђености и недостатка емпатије, нису могли да дозволе да избришу и безбрижност једног детињства, те претворе дете у „робота”, какви су одрасли и сами. Мирино заточеништво послужило им је као повод да крену у борбу, како за Мирино ослобођење, тако и за измену друштвених односа и неправде. Њихова игра постаје „игра ослобођења”, те подстакнути маштом, изналазе различита решења, која у неким ситуацијама залазе у простор фантазије.

Првобитни план спасавања пропао је због Ждерине глади, али им је алогични Јовин сан у шуми, као хтонском простору, донео решење. Старац који прави абажуре пристао је да направи луфtablaон, а мотивисаност се не мора свести само на јавно признање. Наиме, старац је симбол старог света: „Опазићеш издалека, / У мемљивом густом хладу, / Грбаву и стару кућу, већ одавно склону паду” (Vučo, 1981, str. 87). Када направи абажур: „Појури му крв по лицу, / И поносан, лудо срећан, док му пацов капут цима, / Своју седу главу клима / Ко госпођа Помпадур.” (Isto). Старчева скромност срећу налази у малим стварима, што га прближава Петлићима, а разликује од присталица капитализма. Положај његове куће је такав да га многи гледају „са висине” у буквалном и пренесеном значењу те речи. Делује да се нада да ће борба за емпатичне друштвене односе резултирати победом.

Дечаки су успели да спасе Миру, што је Калавестру мотивисало да покуша да спречи њено бекство и да је врати у „тамницу”: „Калавестра, шпијун стари, ко хијена бесно јурну. / Зграби сапун, метлу, теглу, / Са шпорета врелу пеглу, / И сва крвава, слична свраци, / На цираду луфtbалона све те ствари с дреком бацаи.” (Vučo, 1981, str. 92). Упркос запаљеном балону успели су да се безбедно спусте, захваљујући двома бандерама, а: „Аскерланд је сведок био (неверник је сваки хуља) / Кад се ово чудо деси: На жицама телеграфа / Луфtbалон се наш обеси.” (Isto, str. 94). Како смо већ навели, многе авантуре Петлића делују невероватно, иако су често базиране на реалним компонентама, а због својих фантастичних примеса, песник је одлучио да им директно сведочи јер верује да: „За децу нема границе између могућег и немогућег, њихов дух води ка слободи. (...) Деца воле да руше и прескачу ограде и у буквалном и у пренесеном смислу те речи.” (Ognjanović, 2002, str. 102). Према томе, не би требало доводити у питање реалност њихове добронамерне акције.

Петлићи су знали да се није лако ослободити друштвених стега, те им Мирино ослобађање није донело потпуни мир. Њихове наивне идеје о скривању Море подсетице су нас на то да пратимо дечју авантуру. Коначно решење била је Ада Занога, симболичка и просторна оаза, будући да је водом одвојена од града. На путу ка Ади уочили су гротескну Калавестрину појаву: „У костиму за купање, згрчена и полугола, / Мека као гњило воће / И мршава као трола / Која штрчи из трамваја, / Стоји сестра Калавестра са корпицом пуном јаја.” (Vučo, 1981, str. 97). Упркос свим недаћама, Петлићи су се настанили на Ади, утешили Миру и одлучили да за-снују нов живот.

Читаво друштво кренуло је у потрагу за децом, али: „Све је залуд, јер петлиће / Ухвати-ти нико неће.” (Isto, str. 100). Огњановићево мишљење је да се свет одраслих и свет деце веома разликују, те сваки почива на својој аутономији. Петлићи су репрезентативан пример младих који се нису искварили ни под притиском друштвених прилика и система вредности које такве прилике пропагирају. Они су симбол племенитости, другарства, емпатије, храбрости. На-супрот њима налазе се одрасли чији је свет обезвређен и намере усмерене искључиво ка сти-цању личне користи. Мирину патњу одрасли нису чули јер су „оглувели на срце”. Ипак, они су свесни да одрасле не могу променити, али морају и могу сачувати вредности које негују у себи. Таква свест подстакла их је да се изолују од друштва и започну свој живот испочетка. Па тако: „На Заноги, лепој ади, / Задовољно живе деца, / И док Буља кућу гради / Од дасака и од блата / Док рибице Крака пеца / Или дивље жабе хвата, / А Ђођа са лепом Миром, / Далеко од подлог света, / Целог дана срећно шета (...)” (Vučo, 1981, str. 101).

Оштра критика друштва садржана је у завршном делу поеме, почев од Њорине песме: „Копао сам као пијук... / Копао сам као црнац / Који другом злато кује... / Зато само једно же-лим: / Да ме кроз тај искрен јаук / Сваки другар добро чује...” (Isto). Наглашава се да су одра-сли склони лажима и сујеверју, те их не треба слушати када говоре да „по свемоћном ћефу неба / Долази земаљска греда: / Богатство или беда.” (Isto, str. 102). Ако бисмо прихватили так-во мишљење, пристали бисмо да се ствари одвијају без наше контроле, што значи да бисмо се препустили судбини верујући да не заслужујемо боље од онога што имамо, а такав став резул-тира стагнацијом. Даље истиче да „Пролеће баш никако неће / Да пукне и блиста” (Isto), упр-кос причи о Божијој милости. Вучо овим исказом показује антирелигиозни став и иронично доводи у питање постојање Божје правде. Врло упечатљива строфа доводи критику друштва до врхунца: „Највећим делом света данас крекећу паре. / Уместо плодних њива дремају смрдљиве баре; / Највећим делом света данас су још једино сити / Хуље и паразити.”, а затим се поентира исказом да је остали народ песак којег нико ништа не пита, те може и да „цркне” и да „скита” (Isto, str. 102–103). Указује се на класну раслојеност, па тако један део народа живи мучно ра-дећи и бива изабљиван, док други живи паразитски, можемо слободно рећи „робовласнички”. Вучови мали побуњеници успели су да се изборе за своју слободу, али том приликом нису про-менили друштво, већ су изградили нови свет обликован по њиховој вредносној мери. У том свету места за класне разлике нема нити за ниподаштавање, већ само за љубав.

РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ ПРВЕ И ДРУГЕ ЕТАПЕ У РАЗВОЈУ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ

Упознали смо се са поетиком Змаја и Вуча проучавајући њихову поезију пажљиво и непристрасно, што нам омогућава да истакнемо разлике које смо уочили, а које су врло радикалне. Но, пре него што приступимо разликама, није згорег признати да ове песнике одликује врло значајна сличност, а то је безрезервна љубав према деци.

Разлике између прве и друге етапе, започећемо запажањима Милована Данојлића:

„Змајево дете је дете честите грађанске средине, чије је место у друштву сигурно, задаци јасни, обавезе утврђене. У том детету песник осећа будућност нације, њену унутрашњу снагу. Простор за игру, за необавезну забаву и несташлуке, врло је широк, али је под надзором. Неке основне вредности друштва никад се не доводе у питање” (Danojlić, 1976, str. 85).

Змајева деца живела су у приградским насељима, вароши, док је Вучо први пут у поезију за децу увео простор града, што можемо уочити на почетку поеме *Подвизи дружине „Петлићилића”*, пратећи ток „криве реке”, односно, улице: „Од излога бакалнице, / Где се диже пирамида покривена чоколадом / И мирисне бербернице / Која баш на углу чека да наиђе човек с брадом (...)” (Vučo, 1981, str. 63). Посебну пажњу привлачи нам последња реченица Данојлићевог цитата: „Неке основне вредности друштва никад се не доводе у питање.” (Danojlić, 1976, str. 85). Змајево дете живело је у другачијим условима, док у капиталистички уређеном друштву Вучово мора да доведе у питање друштвене вредности, почев од школе, преко цркве, па све до односа надређени–подређени. Капитализам није имао милости ни према деци, те су она практично „прогнана из раја”.

У Змајевој поезији одрасли су стража, која подешава живот деце према моделу идеалног детињства, док су Вучови јунаци ослобођени таквог присуства родитеља и родбине (Pražić, 2002, str. 58). Упоредимо у том контексту песму „Материна маза” са Вучовим *Петлићилићима*. У песми „Материна маза”, дечака Лазу одликује велика размаженост: „Кад сва деца устану, / Он и даље спава, / Кад му кажу: Устани! / Њега боли глава.” Петлићи немају прилику да буду размажени јер нису заштићени родитељским окриљем, већ су директно изложени борби за сопствену егзистенцију, те напорно и мукотрпно раде. Самим тим, директно се намећу две супротности. Док су Змајева деца у „златном кругу”, заштићена и несвесна друштвене стварности, Вучова деца су израбљивана, не добијају плату, свесна су друштвене стварности јер је осећају на сопственој кожи – они су гладни, побуњени, кивни на друштво.

Вучо није дечацима сугерисао да се повинују вољи надмоћних, већ их је подстицао да се активирају, критички осмотре своје окружење, радујући се и сам њиховим покушајем ослобађања од друштвених стега, што видимо у стиховима: „Аскерланд је сведок био / Кад се ово чудо деси: / На жицама телеграфа / Луфтбалон се наш обеси (...)” (Vučo, 1981, str. 93–94). Колико је овим стиховима желео да читаоци поверују у реалност дечачких акција, толико је и сам осећао дух борбе против поробљавања. Вучо је део те дружине, свом снагом својих идеала. Присетимо се да је више пута био хапшен због својих политичких и друштвених уверења.

„Петлићи” су Вучо, исто колико је и Вучо „Петлић”. Сложићемо се да Змај не би благонакло-но посматрао Вучове дечаке, верујући да нису на правом путу док се друштву супротстављају. Овде морамо продрети у дубље слојеве значења и запитати се да ли би то било Змајево лично виђење или виђење педагошких захтева о поучности поезије, којих се држао. Наше претпо-ставке донекле поткрепљује Пражић: „Свет тих одраслих особа (чувара) будно стоји као све-тионик у центру дечјег света који је Змај, као песник, осећао у свој његовој маштовитости али га се као грађанин, родитељ и педагог прибојавао не желећи да у њему буде више деце попут Пура-Моце.” (Pražić, 2002, str. 58).

Кад је реч о „Пура-Моци”, обратимо пажњу на следеће стихове: „У школу га дали, у шко-ли је спаво. / А кад није спаво, боље да је спаво; / (...) Тад учитељ рече: ‘Ено синко врата, / кад за школу ниси, учи бар заната!’ / Хе, ‘занат је златан’ (оном ко је мио), / али Моца није баш ни-зашта био (...)”. Уочавамо да је школа, у Змајевој поезији, представљена као један од стубова на којима друштво почива. Насупрот томе, Вучо приказује друштвену стварност у којој обра-зовање ништа не значи, већ припадност одређеној класи диктира положај у друштву, а људи живе верујући у то да им је по рођењу одређено – „богатство или беда”. Интересантно је да се пословица из песме „Пура-Моца” – „занат је златан” – пародира у Вучовој поеми: „Без алата ни заната / Шта ће теби, Крако, плата? / Кад је мого чак и Вапа / Без тих ствари да не цапа!?” (Vučo, 1981, str. 63). Док је Змај заиста заступао становиште по којем је занат златан, Вучо је приказао колико је лажи и лицемерја у тој изреци, нарочито у капиталистичко доба. Крака и Њоре, иако врло вредни шегрти, репрезентативан су пример да занат апсолутно није златан, те да не може обезбедити ни егзистенцијалне животне потребе. Самим тим, док Пура-Моцу бежање од шко-ле и заната води неминовној пропасти, Краку и Њору напуштање заната води ка простору сло-боде. Змај је инсистирао на томе да деца буду образована, иако је и сам понекад био свестан да би требало изменити начин поучавања ученика, унети извесне иновације, што је и покушао да представи посредством алегоријске песме „Пачја школа”. Вучо, супротно томе, врло радикал-но заступа становиште по којем децу у школама учи „суви, глуви буквар”, указујући на несклад између теоријских знања и праксе, односно, јаловост школског знања.

Змајев „Лењи Гаша” увиђа да га је лењост довела до пропасти, те он сада „гладује и јау-че”. Супротно томе, мајстор Лазар из *Подвија дружине „Пет њећилића”*, „целог дана дрема”, али ипак на крају дана „скупи пазар” и у „фиоку паре слаже”, док је Крака врло вредан, па ипак, гла-дује. Змај на крају песме наводи: „Тешко оном који не зна / Рада и заната, / Гладовање, јадовање / Нераду је плата.” Ипак, Вучо доказује да гладовање није повезано са нерадом у капиталистич-ки уређеној држави. Увиђамо да су одрасли неправедни, сурови према деци, често лицемерни, док су у Змајевој поезији безгрешни.

Пура-Моца је бежао из „божија храма”, што га приближава „Петлићима”, који су желели да ослободе девојчицу Миру из института којим су управљале часне сестре. Змај не доводи у питање ауторитет цркве, док Вучо не воли ауторитет без покрића. Наиме, црква је наметнут ауторитет девојчици Мири, а ужаси које доживљава у институту сасвим се косе са оним што вера треба да представља. Самим тим, часне сестре код Вуча су карикиране, оне гуше људскост у човеку.

Узмимо за пример и девојчице. Змај је девојчице посматрао као љупке, послушне, вредне. Међутим, имамо утисак да су у подређеном положају у односу на мушкарце, што одговара одликама патријархалног друштва. Супротно томе, Вучове девојчице равноправне су са дечацима, оне учествују у авантурама, спретне су, сналажљиве, маштовите, усмерене ка сањарењу, жељне слободе.

Врло је важно нагласити да Змај иронију и пародију користи како би исмејао негативне дечје особине, док се Вучо смеје школском систему, религији, друштвеним односима. Промене су врло упечатљиве на плану језика, те се тако везаном стиху супротставља Вучов слободан стих. Архаизми и турцизми су под утицајем урбанизације заиста „застарели”, те су их заменили жаргони и арго, типичан говор „улице”. Док је Змај заступљен у Наставном плану и програму основних школа, Вучо изостаје, а како наводи Јелена Панић Мараш (Panić Maraš, 2017, str. 36), место и статус авангарде у млађим разредима основне школе данас су потпуно искључени, иако је немерљив значај авангардне стилске формације за уметност, па и књижевност 20, али и 21. века у коме живимо.

ЗАКЉУЧАК

Јована Јовановића Змаја, брижног „оца” српске деце, и Александра Вуча, једног од „Петлића” који може припадати било којој дечјој дружини, одликује различитост посматрана кроз призму поетичких одлика, али повезује узвишено осећање важније од свих различитости, а то је љубав према деци и омладини. Делује да Змај у својој поезији карактера сувише критикује, али треба шире сагледати његов опус и увидети да у многим песмама радосно посматра дечју игру, добронамерно подржава њихово одрастање и пева о лепоти света за њих и о њима.

Друштвене и политичке прилике одувек су утицале на књижевно стваралаштво, што се одразило и на поезију ових песника, о чему морамо водити рачуна приликом критичког образлагања и вредновања њихових поетичких идеја. Јован Јовановић Змај зачетник је прве етапе у развоју српске књижевности за децу, док се име Александра Вуча везује за почетак друге етапе која је унела потпуно нови, револуционарни, авангардни дух. Ипак, не смемо упасти у „замку” погрешног перципирања Змајевог значаја од појаве Вуча. Наиме, Вучо није умањио вредност Змајеве поезије. Све три етапе у развоју српске књижевности за децу узајамно су повезане, али је природно свака од њих својим поетичким одликама иновативнија. Исто тако, друга етапа не би могла да настане да јој прва није претходила.

Рад је био усмерен на карактере деце, те сходно томе можемо уочити да су Вучова деца слободна, самостална и бунтовна. Побуњеност их не чини поснрулим, већ су они тачка друштва која светли својом емпатијом и скромношћу у односу на лицемерје одраслог света усмереног ка добити. Рекло би се да су у овом случају деца учитељи одраслима и пример који би требало следити. Они попут Десанке Максимовић у песми „Над књигом бајки” верују да „победити мора добро што крете са злим да се туче”. Супротно томе, Змајева педагогија подразумева да одрасли усмеравају децу ка правом путу и уче их моралним вредностима, те оправдано може-

мо рећи да су они превише заштићени и доведени у позицију да критички не преиспитују нити промишљају о вредностима које им се пласирају. Несамосталност у мишљењу ствара баријере недовољног познавања света који нас окружује, а самим тим и смањену могућност хватања у коштац са тешкоћама. Ипак, Змајево дете живело је у другачијим друштвеним околностима, а Вучово је било принуђено да се бори.

Писали смо о запажањима Јелене Панић Мараш која се односе на неприсутност Вучовог дела у плану и програму за књижевност млађих разреда основне школе. Поимању целине важна је претходна систематичност, што сутерише да би упознавање надреалистичке поетике доприне-ло бољем разумевању савремене поезије и прелазу који је претходно начињен. Могу ли ученици разумети надреалистичку поетику, могло би се истражити коришћењем дозвољеног одступања од плана и програма, односно, мотивисањем ученика да прочитају поему „Сан и јава храброг Коче”, која је, истина, мање радикална и алогична, али приближнија узрасту. Идеја је да се ученицима постављају продуктивна питања како би се на интуитивном нивоу упознали са Вучовом поетиком, те створила свест о томе како поимају одабране појединости и идеје садржане у поеми. Пракса показује да, приликом тумачења књижевности, ученици умеју да изненаде зрелошћу исказаном у размишљању и образлагању, слојевима значења до којих могу да продру, те би добијени одговори могли да послуже као основа за унапређивање наставних планова и програма. Космополитизам уткан у поменућу поему, добра је основа за разговор са ученицима током обележавања Дечје недеље, што сутерише да се до жељених одговора може доћи различитим приступима, а поема послужити, макар својим одабраним деловима, у постизању жељених резултата.

Вредност оба песника неоспорна је и необично важна у развоју српске књижевности за децу. Они ће заувек живети кроз присуство својих симпатичних јунака, тако различитих, а у основи истих – својих, радосних и маштовитих.

Извори

- Jovanović Zmaj, J. (1933–1937). *Sabrana dela Jovana Jovanovića Zmaja I–XVI*, prir. Jaša Prodanović, Beograd: Geca Kon
- Jovanović Zmaj, J. (1988). *Riznica pesama za decu*. Beograd: „Vuk Karadžić”
- Vučo, A. (1981). *San i java hrabrog Koče; Podvizi družine Pet petlića*. Sarajevo: „Veselin Masleša”

Литература

- Danojlić, M. (1976). *Naivna pesma – ogledi o dečjoj književnosti*. Beograd: Nolit
- Ljuštanović, J. (2009). *Brisanje lava*. Novi Sad: Dnevnik
- Ognjanović, D. (1997). *Dečje doba: studije i ogledi iz književnosti za decu*. Beograd: Prijatelji dece Beograda
- Pajević, A., Fehratović, M. (2019). Motivacija i učenje. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta*, 169–184. Beograd: Učiteljski fakultet

- Panić Maraš J. (2017). Mesto i značaj avangarde u savremenoj nastavi književnosti. *Inovacije u nastavi*, 30 (3), 36–43. Beograd: Učiteljski fakultet
- Pijanović, P. (2014). *Izazovi granične književnosti*. Beograd: Učiteljski fakultet
- Pražić, M. (2002). *Reči i vreme*. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske
- Radikić, V. (2003). *Zmajevu pesništvo za decu*. Novi Sad: Zmajevu dečje igre
- Stojiljković, V. (1980). U odbranu Pura Moce. *Detinjstvo*, br. 4. Novi Sad: Zmajevu dečje igre

Интернет извори

- Andonov (2022). Hijerarhija životnih potreba. *Psihocentrala*. Pristupljeno 28. 6. 2023. na: <https://www.psihocentrala.com/zivotne-teme/nasa-hijerarhija-zivotnih-potreba/>
- Dikić, N. (2011). Simbolizam u heraldici. *Heraldikum – Presentacija Heraldickog umetnika Nebojše Dikića*. Pristupljeno 27. 6. 2023. na: <https://heraldikum.com/sr/simbolizam-u-heraldici/>.

Ana I. Biserko⁴
Independent researcher

PORTRAITS OF CHILDREN IN POETRY
OF JOVAN JOVANOVIĆ ZMAJ AND ALEKSANDAR VUČO

Abstract: Social and political conditions have always influenced literature and it was reflected on the poetry of very important poets in the development of Serbian literature for children and young people, Jovan Jovanovic Zmaj and Aleksandar Vuco. In this text we are going to think about the two different ways in which childhood was depicted in the poetry of Jovan Jovanovic Zmaj and Aleksandar Vuco. We are going to compare the first and the second period in the development of Serbian literature for children and young people analyzing the relationship between adults and children (authority and freedom), presentation of school and social reality and consequently the conditions in which children are brought up. While Zmaj's child is over-protected by his parents, Vuco's child is rebellious, capable of taking care of himself and finding the way out of the problems he is facing. We are going to show the way in which Vuco builds the critical attitude towards capitalism using the characterisation of his heroes and observing their everyday incidents and accidents, their imaginations and cravings. We are going to consider the values children were taught by Zmaj and, on the other hand the values Vuco offered them as well as the elements that influenced that poetics

Keywords: children's characters, system of command and praise, avant-garde stylistic formation, child and capitalism, freedom (rebellion)

⁴ ana.biserko@gmail.com <https://orcid.org/0009-0003-4523-648X>